
DOÇ. DR. HÜLYA KÜÇÜK* İLE SÖYLEŞİ

Günümüz Amerika'sında İncil'den sonra en çok satan dinî eserin Mesnevî olduğu belirtilmektedir. Sizce bunun nedenleri nelerdir?

Amerikalılar Mesnevi tercümelerini okumaya, tasavvufa değil şiire olan ilgilerinden dolayı başlamışlardı. Lirik şiirler hoşlarına gidiyordu. Mevlânâ'nın Sufi olduğunu çok sonraları öğrendiler. Günümüzde ise, buna ek olarak, içinde bulunduğu dinin dışında din arayan ve Mesnevî'de belli bir dine bağlı olmaktan çok Allah aşkının vurgulanmasından etkilendiklenen insanlar onu "best-seller" yaptılar. Ayrıca, bir vahdet dükkânı olan Mesnevî'de herkes kendini buluyor: Sanatçıya da âlime de sokaktaki sıradan insana da bir şeyler söylüyor Mesnevî. Nahivci hikâyesi de onda, halayık hikâyesi de... Bu, çok okunmasının en önemli sebebi bence.

Bu, Mevlânâ'nın insanı çok iyi tanıdığı anlamına gelir. Mevlânâ'nın insan konusunda öncelikle ne diyor?

Mevlânâ öncelikle insanları Allah'ın çeşitli sıfatlarının tecelligâhı olarak görür. Bu sebeple kadınlar da erkekler de çeşit çeşit yapıda ve karakterdedirler. Kimi Allah'ın celâl sıfatlarının, kimi cemâl sıfatlarının ağır bastığı, ama her hâl ü kâr da Allah'tan bir şeyler taşıyan "gölge"ler olarak saygıya layık varlıklardır. Bu bağlamda sadece insanlar değil bütün varlıklar saygıya layıktır. Çünkü Karıncadan Süleyman'a kadar her şey Allah'ın tecellilerinden bir şeyler taşır. İnsânın vücûdu ise Hakk'ın bir usturlâbıdır. Allah, onu kendisiyle bilici ve görücü yapmıştır. İnsân, bu usturlâbdan an be an Hakk'ın cemâl ve tecelliyâtını görür. Bu ayna bir an bile Hakk'ın tecelliyâtından boşalmaz. Zaten kâinattaki her şey bir mânâda canlıdır; duyar, görür ve hisseder. Bundan dolayı Mevlânâ bütün varlık tiplerine, özellikle bütün insan tiplerine Mesnevî'de yer verir ve bahseder.

---

* Doç. Dr. Hülya Küçük, Selçuk Ü. İlahiyat Fakültesi Tasavvuf Anabilim Dalı

Sizce Mevlânâ'nın günümüz insanına vermek istediği temel mesajlar nelerdir?

"Gerçek aşkı bularak boş heveslerden ve anlamsız kurallardan kurtul", diyor Mesnevi. Aşksız yapılan bir ibadetin insanın ne bu dünyasına ne de öbür dünyasına faydası yoktur, diyor. Dünyanın geçici olduğunu düşünerek dünyevî meselelerle fazla oyalanılmaması ve güzelin de çirkinin de Hakk'tan olduğunun bilincinde olarak her şey ve her işteki hikmetin ön planda düşünülmesi gibi hususlar en önemli mesajları arasındadır bence.

Müslüman bir sûfi olan Mevlânâ'nın yetiştiği ortam sizce onun fikrî teşekkülüne nasıl katkıda bulunmuştur?

Bir insan, yetiştiği fikri ortamdan ayrı düşünülemez tabii ki. Mesela bir Moğol belâsı olmasaydı, o, iyi-kötü konusundaki felsefesini geliştiremezdi. Değişik dinlerden insanlardan oluşan bir toplumda yaşamasaydı, yani onları bizzat tanimasaydı, değişik din mensuplarına o kadar toleranslı yaklaşmazdı. Burhaneddin Muhakkik Tirmizî olmasa o kadar şer'î, Şems-i Tebrîzî olmasa o kadar coşkun olamazdı şüphesiz.

Mevlânâ'yı diğer Müslüman âlimlerden ayıran ve mesajının bu kadar geniş kitlelere ulaşmasında etkili olan faktörler hakkındaki değerlendirmeniz nedir?

Mevlânâ'nın çok iyi bir şair, iyi bir psikolog olmasının resmi otoritelerce de görülüp bilinmesi, onun daha geniş kitlelere ulaşmasında etkili olmuştur herhalde. Tek mesele, onun çok üstün bir sufi-şair oluşu olmasa gerekir. Mesela Mevlânâ'nın sık sık başvurduğu Senâî ve Attâr, onun yakaladığı noktayı yakalayamamışlardır. Neden? Otoritelerden yeterince destek görmediler de ondan, herhalde.

Mevlânâ'nın İslâmî kimliğinin kimi çevrelerde belirginliğini kaybetmesi sizce neden kaynaklanmaktadır?

Bir kere, herkes onu kendisine mal etmek istiyor ve eserlerinde onu kendince yorumlayacak malzeme buluyor. Bütün sufiler gibi Mevlânâ'nın da esoterizme ağırlık vermesi de düşüncelerinin istenen yöne çekilmesine yardımcı oluyor tabii. Daha da önemlisi, günümüzde İslam'a karşı Avrupalı'nın taktığı tavır dolayısı ile, Avrupalı onu "bir Müslüman" olarak görmek istemiyor, yada kendisi onu bir Müslüman olarak görse bile, bunu çevresine söylediğinde karşılaşacağı tepkiyi düşünerek söylemiyor. Avrupa'da Sufizm her zaman İslam'dan ayrı bir "yol" gibi sunulur zaten. Bilindiği üzere, Batılı'nın akademik çalışmalarında bile, Sufizmin "heterodoks" luğundan söz edilir.

Özellikle Batı dünyasında ve ülkemizdeki bazı çalışmalarda İslamî kimliğinden soyutlanan Mevlânâ imgeleri hakkında yorumunuz nedir?

Böyle yapanların Mevlânâ'yı asıl kaynağından orijininden kopardığını düşünüyorum. Mevlânâ'nın "neyistandan koparılan bir kamyş olduğun" dan sözettiği Mesnevi'sinin ilk beyitlerini bir kez daha düşünüyorum bu tür çalışmaları gördüğümde.

Mevlânâ ve düşüncesinin günümüz insanına yeterince aktarılabilirdiği kanaatinde misiniz? Bunun yapılabilirliği konusundaki önerileriniz nelerdir?

Yeterince değil hiç aktarılamıyor bence. Mevlânâ yılı dolayısı ile her hafta semâ'nın yapıldığı Konya'da bile insanlar Mevlânâ'nın ne kendisini ne düşüncesini tanıyor. Sadece semâsını biliyorlar. Onun da ne için yapıldığını bilmiyorlar. Popülist faaliyetler yerine akademik faaliyetlere biraz ağırlık verilse ve bunların duyurusu/tanıtımı iyi yapılırsa belki bir şeyler değişebilir. Malumunuz, en son UNESCO ve Kültür Bakanlığının birlikte düzenlediği sempozyumda dinleyiciler, tebliğ sahipleriydi genelde. Tebliğciler dışında birkaç kişi vardı. Diğer programlar da bundan çok farklı değil. Mesela Aralık aylarındaki anmalarda "falanca ülkeden birisi gelecek" diye duyuruluyor, gidiyorsunuz, 5-10 kişi dinleyici var ya da konuşmacı bile gelmemiş. İçler acısı bir durum...

Mevlânâ'nın ve temsil ettiği sûfî geleneğin Anadolu coğrafyasındaki dini anlayışa etkileri var mıdır? Varsa bu etki hangi yönde olmuştur?

Muhakkak var. Zaten Anadolu'nun İslamlaşması Sufi kültürünün sonucudur. Halk dini ve dili, Sufi motiflerle doludur. Bu bilinen bir gerçek. Onun için fazla detaya gerek yok sanırım. Halkın en amiyane konuşmaları bile sufi motifleriyle doludur. "Yok yahu!" derken bile "Ya Hu!" ile zikreder halkımız. İşte bu kadar!

Günümüzde tartışılan "ılımlı İslâm" yorumu size göre pratik gerçekliği olan bir değerlendirme midir? Bu yorumun temellendirilmesinde ismi geçen Mevlânâ ve sûfî gelenek size göre ne kadar bu yoruma izin vermektedir.

Aslına bakılırsa Mevlânâ ve sûfî gelenek en az "şer'î/ortodoks İslam" diye nitelendirilen İslam kadar İslamcı. Ama İslamı insanlara sunma yöntemi çok farklı. Bu nüansı anlamayan veya anlamak isyemeyenler, Mevlânâ ve sûfî geleneği "ılımlı İslam" diye ifade ettikleri İslam'ın içerisinde görmeye kalkıyorlar. Hatta, emperyalist güçlere karşı ayaklanan Sufi hareketleri, "Neo-Sufism" diye nitelendirip klasik sufizmden tamamen ayırmaya çalışan araştırmacılar var. Bu kişilere, ilk ribatların yapılış hikâyesini ve bu ribatlarda kalanların çoğunlukla

“dünya hayatından çok ahreti, Allah’ı isteyen” sufiler olduğunu hatırlatmak gerekir.

Mevlânâ’nın düşünceleri size göre Mevlevî gelenekte yeterince aktarılabilmiş midir?

Mevlânâ önüne geçilemez üstünlüğü ile başta oğlu Sultan Veled olmak üzere Mevleviliği anlatan herkesin eserleri ve vaazlarında vurgulanan, Mesnevî’inden bol bol alıntılar yapılan tek otorite olmuş ve böylece yeterince aktarılmıştır.

Mevlevîliğin ve Mevlevî sanatkarların Türk-İslâm sanatına etkileri hakkında neler söylersiniz?

Mevlevîliğin, en çok sanatkâr yetiştiren tarikat olduğu bir sır olmasa gerek. Başta müzik olmak üzere hat, resim gibi birçok sahada Mevlevileri görmekteyiz. Bir Hacı Arif Bey, bir İtrî, bir Leyla Hanım Mevlevî kimliğinden soyutlanamaz.

İslam Dünyasında Mevlânâ ve sûfî geleneğin sevgi ve hoşgörüyeye dayalı İslâm anlayışı yerine “el-kaide İslâm’ının” geniş yankı bulmasının nedenleri nelerdir?

Önce, İslam dünyasında “el-kaide İslâm’ının” yaygın olup olmadığını sorgulamalıyız. Bence, meselâ bir Türkiye’de durum bu değil. Durumun dediğiniz gibi olan yerler varsa, bu da kimlik meselesiyle ilgili olsa gerktir. Yani Mevlânâ’nın İslami kimlikten soyutlandığı bir dünyada, Müslümanlar onun anlayışına sahip olmayı, kimliklerini kaybetmek olarak düşünüyor olabilirler.

2007 yılının Unesco tarafından bir kez daha Dünya Mevlânâ yılı ilan edilmesini nasıl değerlendiriyorsunuz. Bu bağlamda bu yılki Mevlânâ etkinliklerini yeterli buluyor musunuz?

Böyle bir projenin, geç de olsa, hayata geçirilmesi gerçekten gurur verici. Ancak faaliyetler belki Konya için yeterli olabilir ama diğer iller için kesinlikle değil. Ülkeler için hiç değil. Sanırım ancak birkaç ülkede Mevlânâ ile ilgili program yapıldı. Dünyanın birçok ülkesi henüz böyle bir olaydan habersiz. Bu konuda çekici güç konumunda olan Türkiye’ye büyük rol düşüyor. Kaç ülke büyükelçilikleri ile irtibata geçildi ve program teklif edildi? Kaç konuşmacı bu hususta hazır bekletildi? Dünyayı dolaşan kaç araltırmacımız var? Gibi soruları sormak gerek kültür bakanlığına. Dünyayı dolaşan bir tek Semazenlerimiz var ama onlar sadece bu sene değil her sene bu tür turlara çıkıyorlar zaten.

Dünya Mevlânâ yılında ülkemizde ve Dünya'nın çeşitli merkezlerinde gerçekleştirilen çeşitli etkinliklere rağmen Diyanet İşleri Başkanlığının bu konudaki çekimserliğini neye bağlıyorsunuz?

DİB yetkilileri de artık durumdan rahatsız olmaya başladılar. Geçenlerde bir sempozyumda başkan yardımcılarında birisi “Dünyada en çok okunan kitaplar arasında olan bir kitabı, benim din görevlimin eline bile almamış olduğunu müşahede ediyorum genelde ve bundan utanıyorum” diyordu. İnşallah bu yıl DİB'nin da uyanışına sebep olacak. “Halka dinin akide ve esaslarını anlatma” görevini almış olan bir kuruluş, dünyanın gördüğü ve bildiği bir kitabı, genel olarak da tasavvufu, dinin dışında, hele hele halkın aydınlatılması gereken konular” dışında tutamaz, tutmamalıdır. Ulemâ-meşâyih kavgasını devam ettirmenin anlamı olmadığı bir yerdir burası.

İhtida olaylarında daha etkin olması gereken Kelam geleneği yerine Mevlânâ ve İbnü'l-Arabî gibi sûfîlerin daha etkili olmasını nasıl değerlendirirsiniz?

Bundan daha tabii ne olabilir ki? İnsanları bir dini seçmeye götüren sadece akılları değil, akıllarıyla birlikte kalpleridir ki Sufi kültürde de bunun üzerinde durulur. Tek başına akıl yeterli değildir. Akıl insanı doğruya götürür ama kabul edip uygulama bir kalb işidir. Zira “Akıl cennete götürür ama içeri sokmaz.” Böyle bir yerde akıl, Mesnevî'nin tabiri ile “çamura batmış eşek gibidir.”